MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
LINO FARRUGIA SACCO

Seduta tat-13 ta' Novembru, 2013

Citazzjoni Numru. 319/1970/1

Ignazio Gatt ghad-ditta Joseph Gatt u b'digriet ta' l-24 ta' Settembru 1992 il-gudizzju gie trasfuz f'isem Speranza armla minn Ignatius Gatt; Joseph, Carmel, Miriam xebba, Philip, Paul, Alexandra, xebba, u William ilkoll ahwa Gatt, *stante* l-mewt ta' Ignatius Gatt fil-mori tal-kawza
vs
Zakkarija Calleja

Il-Qorti,

A. CITAZZJONI:
Rat ic-citazzjoni ta' l-atturi li biha ippremettew:

Premessi d-dikjarazzjonijiet necessarji u moghtija l-provvedimenti opportuni –

L-attur talab lill-Qorti tikkundanna lill-konvenut lill-attur is-somma ta' tnax-il elf mija u disgha u sittin lira u sittax-il xelin (£12169. 16. 0) prezz ta' gwies u *concentrate* minnu

ordnat u lilu konsenjat bejn Frar 1969 u Frar 1970 (Dok: A)

Bl-imghax kommercjali mid-data tal-konsenja u bl-ispejjes komprisi dawk tal-ittra ufficcjali tat-2 ta' Mejju, 1970: il-konvenut gie ngunt ghas-subizzjoni.

Rat id-dikjarazzjoni, il-lista ta' xhieda u d-dokument ezebiti mir-rikorrenti.

B. ECCEZZJONIJIET:

Rat in-nota ta' eccezzjonijiet tal-konvenut li permezz taghha eccepixxa li:

In linea preliminari, in-nullita` ta' l-att tac-citazzjoni peress li "d-ditta Joseph Gatt" m'ghandux '*locus standi*'. Fil-meritu, jeccepixxi li l-'*concentrate'* fornit mill-attur ma kienx fih il-proteini skond li '*specifications'* u minhabba f'hekk il-konvenut sofra danni enormi fil-flieles u majjali, li jeccedu £20,000, u ghalhekk hu ghandu jiehu minghand l-attur u mhux ghandu jaghtih. Salvi eccezzjonijiet ohra u b'riserva ta' azzjoni ghad-danni.

Rat id-dikjarazzjoni u l-lista tax-xhieda prezentati mill-konvenut.

Rat in-nota ta' eccezzjonijiet ulterjuri tal-konvenut li biha eccepixxa:

Li biha jeccepixxi illi, *stante* li l-gwiez u "*concentrate"* minnu ordnat lill-attur ma kienu konformi mal-ordni tal-konvenut u lanqas mal-"i*specifications*" indikati fit-tikketta fuq l-ixkejjer ta' l-attur, hu m'ghandu jaghti xejn lill-attur, anke indipendentement minn kwalunkwe reklam ghad-danni sofferti mill-istess konvenut.

C. PROVI:

Rat li fil-25 ta' Marzu, 1985 gew nominati bhala periti addizzjonali Dr. Lawrence Caruana, Anthony Serracino Inglott, l-ispizjar Maurice Zarb Adami u Dr. Richard Galea Debono. Illi r-rapport taghhom mhux fil-process a fol 163

fejn suppost qieghed izda hemm fotokopja annessa mar-rapport tal-Perit Legali Dr. Vincent Galea.

Illi a fol 255 jirrizulta li Dr. Joseph Galea Debono li kien nominat bhala Perit Legali kien gie elevat ghall-Gudikatura fil-15 ta' Janar, 2002 u ghalhekk ma setax ikompli l-inkarigu u gie nominat Dr. Anthony Ellul in sostituzzjoni tieghu.

Illi fit-13 ta' April, 2005 a fol 270 jirrizulta li Dr. Vincent Galea gie nominat Perit Legali in sostituzzjoni ta' Dr. Anthony Ellul, illum Imhallef.

Rat ir-rapport tal-Professur Anthony Jaccarini li fih semma:
"L-esponent wara li kkonsidra x-xhieda kollha kif ukoll id-dokumenti li gew esebiti seta' (1) jikkonkludi li kien hemm provi bizzejjed biex juru li l-*"concentrate"* ta' l-ghalf fornit lill-attur mill-konvenut kien ta' kwantita` differenti minn dik ordnata mill-attur u ta' dik indikata fuq l-ixkejjer ta' dan il-*"concentrate"* u (2) jistabilixxi li l-kawza tal-mewt ta' l-annimali kien wisq probabbli dovuta ghal xi infezzjoni u li din l-istess marda setghet tikkaguna n-nuqqas fil-produzzjoni tal-bajd tat-tigieg.

Il-provi ghal ta' l-ewwel huma:

(i) id-dokumenti A, B u C (Cit. Nru. 319/70) li juri car li kien hemm nuqqas ta' proteini jigifieri 43.8%, 39%, 39.25% kontra 48% li kien indikat fuq l-ixkejjer (Dokument A – Cit. Nru. 994/71);

(ii) l-ammissjoni tal-konvenut rigward in-nuqqas ta' *"fishmeat"* li seta gab dan in-nuqqas ta' proteini (seduta ta' l-4 ta' Mejju, 1976);

(iii) ix-xhieda ta' John Buttigieg dwar il-kulur bajdani tal-*"concentrate"* mentri solitament dan kien ikun ta' kulur iswed (seduta ta' l-4 ta' Lulju, 1975);

(iv) ix-xhieda ta' Joseph Falzon li sema' lill-konvenut jghid lill-attur li "il-gwiez mhux hazin izda mhux komplut" (seduta ta' 27 ta' April, 1976).

Hija wkoll l-opinjoni ta' l-esponent li ghalkemm il-*"concentrate"* kellu dan in-nuqqas ta' proteini u l-valur nutritiv seta ghalhekk naqas, il-*"concentrate"* ma kienx jista' jigi kkunsidrat, f'sens assolut, <u>bhala hazin</u>.

Ghal dik li hi kawza tal-mewt ta' l-annimali kif ukoll in-nuqqas tal-produzzjoni tal-bajd tat-tigieg, ix-xhieda tat-Tabib Veterinarju Frank Cassar turi bic-car li l-annimali kienu qed isofru b'xi mard infettiv li seta kien dovut ghal mikrobi bhala ma huma E. Coli u S. Typhi. Dan gie stabbilit minn Dr. Cassar innifsu f'diversi okkazzjonijiet.

Wara dawn il-konsiderazzjonijiet l-esponent skond l-inkarigu moghti lilu ra bir-reqqa x'relazzjoni setghet kienet tezisti bejn in-nuqqas ta' proteini fil-gwiez u l-infezzjoni msemmija. Minghajr dubbju, in-nuqqas ta' proteini fil-ghalf mhux, jew se, il-kawza ta' infezzjoni li din kif diga giet maghmula referenza aktar 'il fuq huwa dovut ghall-mikroorganizmi bhal ma huma l-mikrobi. Huwa maghruf li f'kwalunkwe popolazzjoni ta' organismi hajjin bhal ma huma l-bnedmin u l-annimali jkun hemm percentwali indeterminata ta' individwi li ghal diversi raguni bhal ma huma l-estremitajiet ta' l-eta`, il-kliema, is-sess, it-tqala, nuqqas ta' ikel li jsostni u ohrajn, li jkunu aktar suxxetibbli minn ohrajn ghal mard u partikolarment il-mard infettiv. Ghalhekk wiehed jista' jikkonkludi, *a priori*, li "passa" specjalment meta l-annimali jkunu qed jigu mrobbija b'mod intensiv kif hi l-usanza moderna (u kif jidhru mix-xhieda l-"Victory Farm" ta' l-attur tista' tigi kkunsidrata bhala wahda moderna) ghandha ggib maghha certu numru ta' mwiet. Minn dan jidher li n-nuqqas ta' proteini fil-gwiez ma setax b'mod assolut igib il-mewt ta' numru ta' annimali hekk f'daqqa izda minghajr dubju kkontribwixxa ghall-mewt ta' l-annimali billi zied is-suxxettibilita` ta' l-annimali ghall-infezzjoni.

Fl-opinjoni ta' l-esponent dan il-kontribut ma jistax gustifikament jeccedi bhala medja aktar mill-10 per cent.

Ghal dik li hi likwidazzjoni ta' danni peress li l-esponent huwa bniedem xjenzat u ma hux bniedem legali u in vista tal-fatt li hemm kawza pendenti bl-ismijiet inversi dwar debitu dovut ghall-prezz ta' l-istess gwiez bir-rispett ihalli lil Qorti sabiex tesprimi skond il-principji legali l-mod li bih dan il-fattur ta' mhux aktar minn 10 per cent ghandu jigi kkunsidrat min-naha l-wahda ghal-likwidazzjoni ta' danni sofferti mill-attur u min-naha l-ohra ghad-debitu pretiz ghall-prezz tal-gwiez mill-konvenut. Fl-ahharnett huwa opportun li wiehed jinnota li mhux gustifikat li wiehed jikkonkludi li dawk il-konsenji li fuqhom ma saritilhomx l-analisi kienu necessarjament nieqsa wkoll mill-proteini."

Rat ir-rapport ta' Dr. Lawrence Caruana, Anthony Serracino Inglott, Maurice Zarb Adami u Dr. Richard Galea Debono li fih semmew li huma fehmu li l-attur jixtieqhom li jesplikaw l-inkarigu taghhom ta' revizjoni fir-rigward ta' dak li rrelata l-Professur Jaccarini specjalment hemmx *nexus* bejn l-inadempjenza kontrattwali (li l-koncentrat kien nieqes mill-proteini) u l-hsara reklamata. Fir-rapport semmew:
"Fir-rigward tan-*nexus* li jrid ikun hemm bejn in-nuqqas ta' proteini li nstab fil-gwiez u t-telf li sofra l-attur f'majjali u flieles, il-Profs. Jaccarini qabel pjenament ma' dak li xehed il-veterinarju Tabib Frank Cassar, u cioe` certament id-dieta dghajfa tista' facilment tirrendi kwalunkwe haga hajja iktar suxxettibbli ghal-mard u l-infezzjoni, milli din kienet tkun fil-fatt, kieku kellha dieta korretta u bilancjata. L-esponenti jaqblu pjenament ma' din il-konkluzjoni u hawn jaghtu l-konferma taghhom.

Ghalhekk una volta stabbilit li tassew hemm *nexus* f'dan il-kaz bejn l-inadempjenza kottrattwali u t-telf reklamat, l-esponenti ghandhom il-kompitu li jidhlu fil-kwistjoni ta' jekk in-nuqqas ta' proteini f'dan il-kaz kienx il-fattur eskluziv fit-telf, jew kienx biss fattur kontributorju.

Jigi osservat minn issa li mix-xhieda li kien ta l-veterinarju Frank Cassar, it-telf li sofra l-attur kien minhabba mard infettiv. B'dan li certi mikrobi jattakkaw l-organizmu,

idghajjfuh u anki jgibu l-mewt tieghu. Infatti t-Tabib Cassar kien specifiku u semma l-prezenza ta’ “Defoide” u “E.Coli”. Minn imkien ma rrizulta li l-annimali mietu per kawza ta’ emacjazzjoni, cioe` min-nuqqas ta’ nutriment.

Dan il-fatt gie wkoll kostatat mill-perit gudizzjarju, *vide* fol 101 tal-process. L-istess perit kompla jzid:

“Minghajr dubju n-nuqqas ta’ proteini ... ghandha iggib maghha numru ta’ mwiet.”

A skans ta’ ekwivoci l-periti jaqblu li f’dan il-kaz, si trattava zgur ta’ “passa” u dan johrog kemm mix-xhieda msemmija tat-Tabib Cassar, u f’kontro-ezami ta’ l-attur f’dan il-process, fol 38 li minnha johrog li t-Tabib Cassar qal lill-attur “issa ghandek dak li kellek sentejn ilu.”

Billi l-periti jsibu li dan il-fatt jirrizulta, huma jaqblu wkoll pjenament mar-ragunament tal-Profs. Jaccarini li gie riprodott verbatim a skans ta’ ripetizzjoni.

L-esponenti josservaw ghalhekk illi n-nuqqas ta’ proteini fl-ghalf ma setax kien il-kawza unika tat-telf ta’ mard. Dan kien biss fattur li baxxa r-rezistenza ghal dak il-mard ta’ certa percentwali ta’ dawk l-annimali affetti, u serva biex ikattar in-numru ta’ dawk minnhom li kienu fatalment suxxettibbli ghall-mard. <u>Dejjem</u> kien ser ikun hemm certa percentwali ta’ telf mill-mard li laqat il-*farm* ta’ l-attur [*recte* konvenut], anki li kieku l-ghalf kien skond l-*ispecifications*. Li gara pero` kien li dak in-numru ta’ mwiet zdied b’xi percentwali.

L-esponenti huma tal-fehma li filwaqt li b’metodi ta’ analizi xjentifika jista’ jigi determinat x’nuqqas ta’ proteini kien hemm fl-ghalf, u fil-fatt dan sar, u jidher illi l-medja kienet li hemm nuqqas ta’ cirka 25% ta’ proteina;

Madankollu l-grad ta’ kontribuzzjoni ghall-imwiet a kawza ta’ tali nuqqas mhix xjentifikament mizurabbli. Huwa wkoll eskluz li hemm xi relazzjoni matematika bejn il-percentwali tan-nuqqas u l-percentwali ta’ mwiet zejda per konsegwenza. B’hekk per ezempju jkun xjentifikament

infondat li wiehed jghid li 25% nuqqas ta’ proteina gab 25% iktar imwiet, u ghalhekk dan l-argument irid jintesa.

Jibqa’ mela li kull ma tista’ ssir hija valutazzjoni pjuttost generika ta’ x’setghet kienet ir-relazzjoni numerika bejn nuqqas ta’ proteina u mwiet addizzjonali. Fi kliem iehor trid bilfors issir valutazzjoni u stima “*arbitrio boni viri*”, pero` fuq ebda kriterju xjentifikament mizurabbli.

Il-periti nnotaw li l-perit gudizzjarju ffissa din ir-relazzjoni fil-percentwali ta’ 10% *cioe*`, li n-nuqqas ta’ proteini f’dak l-ghalf, gab mieghu l-mewt ta’ 10% mill-annimali <u>iktar</u> minn dawk li kienu xorta wahda jmutu. L-esponenti in vista tal-premessi li saru, ma jarawx li din il-figura tikkozza ma’ xi norma xjentifika, u huma tal-opinjoni li fil-fatt il-figura hija “*of the right order*”, u ragjonevoli. Ghal dawn il-motivi ma jsibu ebda ragjuni li jiddisturbaw ir-relazzjoni tal-perit gudizzjarju fuq dan il-punt u jissottomettu l-konferma taghhom.

Billi fil-provi ma gewx konstatati la t-telf soffert f’numru ta’ annimali, u produzzjoni ta’ bajd, u lanqas ingabu provi dwar prezzijiet ta’ l-istess, fiz-zmien tat-telf, l-esponenti ma ghandhomx bazi biex jghaddu ghal-likwidazzjoni tad-danni.”

Rat ir-rapport ta’ Dr. Vincent Galea li fih semma:

“**IV. <u>KONSIDERAZZJONIJIET</u>**

56. Illi fis-seduta mizmuma quddiem l-esponenti nhar it-8 ta’ Lulju, 2010 il-partijiet kienu qablu li l-provi f’din il-kawza u fil-kawzi l-ohra bin-numri 875/82/CFS u 319/70/CFS ghandhom jaghmlu stat u prova f’kull kawza.

57. Mill-provi migbura u akkwiziti mit-tlett processi hawn appena imsemmija jirrizulta s-segwenti:

i. Bejn il-partijiet kien jezisti negozju u dan fis-sens illi Ignazio Gatt kien ibiegh lil Zakkarija Calleja ikel ta’ l-annimali.

ii. Skond ma jirrizulta minn fol. 4 tal-process bin-numru 319/70, Ignazio Gatt kien biegh lil Zakkarija Calleja ikel ghal annimali fl-ammont ta’ Lm12,169.16 u dan bejn Frar, 1969 u Frar 1970.

iii. Meta Ignazio Gatt ra li Zakkarija Calleja ma riedx ihallsu ghal-ikel li kien gie konsenjat lilu u accettat minnu, u wara li Gatt fehem x’kienet il-problema ghan-nuqqas ta’ hlas, il-partijiet kienu qablu li jitqabbad il-veterinarju Frank Cassar u li huma kellhom joqghodu fuq dak li jghid. Di fatti, kien ittiehed *sample* ta’ l-ikel u ittiehed biex jigi ezaminat mid-Dipartiment ta’ l-Agrikoltura. Ignazio Gatt fix-xhieda moghtija minnu fl-1 ta’ Ottubru, 1970 jistqarr illi “Skond dan ic-certifikat irrizulta li kien hemm xi differenza zghira fil-kontenut tal-proteina fl-istess gwiez.” X’hin hareg ir-rizultat, Calleja qal lil Gatt li huwa kien ser jibaghtlu l-kont ghal hsara li saret. Wara li ghadda ammont ta’ zmien u dan il-kont baqa ma giex, Gatt beda jinsisti ghal hlas u meta Calleja ma hallasx, ghamillu l-kawza.

iv. Il-gwiez li Gatt kien ibiegh lill-Calleja kien jithallat hawn Malta minn Gatt stess wara li dan ikun gab il-materja prima minn barra. Gatt ighid illi x-xoghol tat-tahlita tal-koncentrat kien bdih fil-1965 u li Calleja beda jixtri minghandu madwar sentejn wara li kien beda jhallat.

v. Ignazio Gatt ighid li t-tahlita tal-koncentrat kienet tikkonsisti fi:

(a) *fishmeal* (15%);
(b) *meat and bone meal* (30%);
(c) *feather meal* (10%);
(d) *soya bean meal* (20%);
(e) *ground nut meal* (13%);
(f) *sunflower meal* (10%); u
(e) *distillers solubles* xi (7%).

vi. Mat-tahlita, Gatt kien jitfa’ ukoll il-vitamina A u l-vitamina D3. Dawn iz-zewg vitamini pero` ma kienux jintefghu direttament mat-tahlita izda mas-*soya meal*. Gatt jammetti fix-xhieda tieghu li s-*soyabean meal* u s-

sunflower meal gieli kienu jkunu anqas izda l-*meat* u l-*bonemeal* u l-*fishmeal* dejjem kienu jkunu konsistenti.

vii. Din it-tahlita Gatt kien ibiegha ghat-tigieg biss u ghall-flieles biss. Ghal majjali kien jaghmel tahlita ohra. Gatt ighid ukoll li lil Calleja dejjem beghlu tahlita ghat-tigieg u li tahlita ghall-majjali qatt ma beghlu.

viii. Fil-bidu tas-sena 1970, Calleja informa lill-Gatt li huwa kien ser jibda jixtri nofs il-bzonnijiet tieghu minghand Joseph Darmanin u n-nofs l-iehor kien ser jibqa jixtrih minghand l-istess Gatt...

58. Fl-ewwel eccezzjoni tieghu, l-konvenut Zakkarija Calleja fil-kawza numru 319/70 iqanqal il-kwistjoni ta' nullita` ta' l-att tac-citazzjoni "peress li 'd-ditta Joseph Gatt' mghandhiex 'locus standi'".

59. L-attur fetah dawn il-proceduri hekk: "Ignazio Gatt ghad-ditta Joseph Gatt". Ma hemmx dubbju, minn hadd mill-partijiet li n-negozju kien isir bejn Ignazio Gatt u Zakkarija Calleja. Joseph Gatt huwa isem missier Ignazio Gatt. It-tnejn kienu fl-istess qasam u meta Ignazio Gatt ha t-tmexxija tad-ditta, huwa baqa` juza l-istess isem. Anke r-ricevuta esebita a fol. 4 tal-process hija ntestata "Joseph Gatt". Ma hemmx dubju li Ignazio Gatt, kien, meta giet istitwita l-kawza, l-persuna li kien qieghed imexxi d-ditta Joseph Gatt. Ukoll, l-azzjoni odjerna tnisslet minn obligazzjoni dipendenti minn att minnu maghmul fl-ezercizzju tal-kummerc ta' dik id-ditta. Ghalhekk fil-fehma ta' l-esponenti, l-attur, kien, oltre l-principal tad-ditta, jikkwalifika ukoll bhala institur (*manager*).

60. Illi skond l-artikolu 64 tal-Kodici tal-Kummerc:

"64**.** L-institur jista' jħarrek jew jiġi mħarrek f'isem il-prinċipal għall-obbligazzjonijiet imnisslin mill-atti magħmulin minnu fl-eżerċizzju tal-kummerċ jew tal-linja ta' kummerċ li minnhom ikun inkarigat, ukoll meta l-prinċipal ikun jinsab f'Malta."

61. L-imsemmija disposizzjoni tal-ligi tikkonferma espressament il-fakolta` lill-institur li jirrapprezenta l-principal tieghu f'kawza, u testendi dik il-fakolta anki ghall-kaz meta l-principal ikun prezenti f'dawn il-Gzejjer. Ir-rapprezentanza tal-principal assenti fil-persuna ta' l-institur hija konformi ghad-dritt komuni, imma r-regola hija li l-mandatarju ma jistax jirraprezenta lill-mandant li jkun prezenti f'dawn il-Gzejjer. Id-disposizzjoni tal-ligi citata tidderoga ghal dan il-principju procedurali ghaf-favur ta' l-institur, u taghtih il-fakulta` li jirrapprezenta f'gudizzju lill-preponent, sija bhala attur sija bhala konvenut, anke jekk il-preponent ikun f'dawn il-Gzejjer; ben intiz f'kontroversji li jitnisslu minn obbligazzjonijiet derivanti minn attijiet intraprizi mill-istess institur fl-ezercizzju tal-kummerc, jew ram tal-kummerc, li minnu jkun gie inkarigat.

62. F'dan il-kaz, Ignazio Gatt, istitwixxa l-azzjoni hekk "Ignazio Gatt ghad-ditta Joseph Gatt". Fil-fehma ta' l-esponenti, Gatt istitwixxa korrettement din l-azzjoni bhala institur (*managing director*) tad-ditta Joseph Gatt. Kif tajjeb qalet l-Onorabbli Qorti tal-Kummerc fil-kawza fl-ismijiet **Joseph Portelli *noe* vs Carmelo Vella** moghtija fl-10 ta' Dicembru, 1953:

"... r-rapprezentanza gudizzjali ta' l-institur giet disposta qabel kollox in garanzija tat-terzi li jkunu mieghu ikkuntrattaw *(***Codice di Commercio Commentato***, Vol. VI.I.372 tal-Professur Agostino Ramella).* Dawn it-terzi jistghu ma jkunux jafu l-principal, ghaliex, kif jispjega **Vivante** (Vol. I.419), ikun il-boghod jew estraneu ghall-kummerc. Kieku ma kienx bizzejjed li jikkonvjenu f'gudizzju l-institur f'isem tad-ditta li ghaliha jkun ikkuntratta maghhom, ma kienx ikun possibili ghalihom li jikkonvjenuh f'kawza, jekk mhux wara indagini *piu` o meno* twila sabiex isiru jafu min hu l-preponent proprjetarju tad-ditta, u dana jmur kontra r-rapidita` u l-bonafidi wkoll ta' l-affarijiet, kunsidrat specjalment il-pregudizzju irreparabbili li f'xi kazijiet jista' jidderiva mid-dewmien;

Ma jistax f'dan il-punt jigi obbjettat li t-terzi ma jistghux ma jkunux jafu min hu l-principal, jekk l-institur ghandu dejjem jittratta l-affarijiet f'isem il-principal (art. 66 (illum 62)

Kodici citat); u dan ghaliex, skond l-istess disposizzjoni tal-ligi li timponi lill-institur d-dover li jitratta f'isem il-principal, l-institur, filwaqt li jkun qieghed jittratta affari tal-principal tieghu, jista' jindika, mhux l-isem u l-kunjom tal-principal, imma inveci l-isem tad-ditta tal-principal;

Mill-kliem ta' l-imsemmija disposizzjoni tal-ligi – art. 66 (illum 62) Kodici Kummercjali – jirrizulta mela wkoll illi, meta l-institur jippromwovi azzjoni, jippromwoviha sewwa f'isem il-principal, meta jistitwiha f'isem id-ditta tal-principal tieghu – kif ghamel l-attur fil-kaz prezenti. U difatti, skond ic-citata disposizzjoni tal-ligi, l-institur ghandu dejjem jittratta f'isem il-principal, u meta jiffirma ghandu jnizzel, ma' ismu u kunjomu, l-isem u l-kunjom jew l-isem tad-ditta – *the firm name* fit-test ingliz – tal-principal, biz-zieda tal-kelmiet 'bi prokura' jew ohrajn li jfissru hekk, u fin-nuqqas jobbliga ruhu personalment. Mela, skond l-istess kelma tal-ligi, l-institur ikun qieghed jittratta f'isem il-principal anki meta jindika biss l-isem tad-ditta tal-principal; u allura ghandu jigi ragjonevolment ritenut illi, skond l-istess ligi, l-institur ikun ippromwova azzjoni u jkun gie konvenut f'gudizzju f'isem il-principal meta jagixxi jew jigi konvenut f'isem id-ditta – l-isem kummercjali tal-principal tieghu;

Hu veru li d-ditta, jew ahjar l-azjenda kummercjali, fil-ligijiet taghna ma ghandhiex awtonomija guridika, la bhala suggett u lanqas bhala oggett ta' dritt; imma l-konvenut qieghed jinsa li l-institur jassumi processwalment il-libsa tal-parti. Il-fuq imsemmi **Ramella** jispjega li l-institur, filwaqt li fir-rapport materjali huwa rapprezentant tal-preponent, jassumi processwalment il-libsa ta' parti, u ghalhekk, filwaqt illi fl-ewwel kaz ikunu opponibili l-eccezzjonijiet tratti mill-persuna tal-principal, fit-tieni kaz huwa ghandu, inveci, il-poteri ta' parti '***in lite*** (op. Cit. pag. 372)".

Dik il-Qorti, ghaddiet biex irrispingiet l-eccezzjoni .

63. Issa f'dan il-kaz, il-konvenut kien jaf min kien qieghed jaghmel il-kawza u dejjem tratta mieghu anke waqt ix-xiri tal-koncentrat. L-attur kellu ditta u *cioe`* Joseph Gatt u ma ghamel xejn hazin, anzi ma hemm l-

ebda irritwalita` li jwassal ghan-nullita tac-citazzjoni billi huwa pprezenta l-kawza kif fil-fatt ipproponieha. L-esponenti huwa tal-fehma wkoll li dak kollu li inghad fuq l-institur hawn fuq japplika b’aktar sahha ghall-kaz odjern l-ghaliex Ignazio Gatt, *oltre* li kien il-persuna li jmexxi n-negozju kien ukoll il-Principal. Ghalhekk, hija l-fehma ta’ l-esponenti, li Ignazio Gatt seta jippromwouvi din l-azzjoni kif ippromuoviha. Oltre dan, jinghad li, fl-24 ta’ Settembru, 1992 il-gudizzju gie trasfuz f’isem l-atturi prezenti li huma l-eredi ta’ l-imsemmi Ignazio Gatt u ghalhekk jekk kien hemm xi difett, dan illum il-gurnata gie sanat. Ghaldaqstant din l-ewwel eccezzjoni tal-konvenut Zakkarija Calleja qeghda tigi respinta.

64. Spjanata u deciza din l-eccezzjoni preliminari, jmiss issa li jigi deciz il-mertu tal-kaz. Fit-tieni eccezzjoni tieghu, l-konvenut Zakkarija Calleja jghid illi “l-*concentrate* fornit mill-attur ma kienx fih il-proteini skond li *specifications* u minhabba f’hekk il-konvenut sofra danni enormi fil-flieles u majjali, li jeccedu £20,000, u ghalhekk hu ghandu jiehu minn ghand l-attur (Ignazio Gatt) u mhux ghandu jaghtih”.

Ikkunsidra ulterjorment;

65. Dan huwa kaz, li sfortunatament dam ghalxejn. Kien kaz semplici li l-partijiet raw kif ghamlu biex tawluh inutilment. L-attur f’din il-kawza, u senjatament fin-nota ta’ osservazzjonijiet tieghu jghid li l-Qorti ma ghandhiex toqghod fuq il-perizji teknici li kienet ordnat hi stess. Dan minhabba l-fatt li ma kienx hemm il-kontinwita` tal-prova bejn il-prodott supplit minn Ignazio Gatt lil Zakkarija Calleja u dak mghoddi minn Zakkarija Calleja lil-Laboratorji inkluz dawk ta’ Malta. Minhabba f’hekk, ighid Gatt ir-rizultanzi tal-Laboratorji ma setghu qatt jistabilixxu li dawk in-nuqqasijiet li instabu kienu gejjin mill-prodott tieghu u ghaldaqstant qatt ma seta’ jigi stabbilit li d-danni li ssubbixxa Calleja kienu rizultat tal-prodott tieghu.

66. L-attur, fin-nota ta’ sottomissjonijiet tieghu jghid li “ghalhekk l-esperti nominati mill-Qorti fil-fatt kienu qed jaghtu opinjoni <u>mhux fuq il-prodott supplit minn Ignazju</u>

Gatt imma fuq certifikati li Zakkarija Calleja jallega illi gab. Dawn ic-certifikati bl-ebda mod ma gew ikkonfermati bil-gurament ta' min ghamilhom. Ma jistghux jittiehdu bhala prova dokumenti li m'humiex dawk elenkati mil-ligi bhala dokumenti ta' pajjiz barrani illi jaghmlu prova. **L-artikolu 1632** [*recte* 632] **tal-Kap 12 jistabilixxi liema hija l-procedura illi kellha tintuza fuq dokument barrani** " (Sottolinejar u enfazi ta' l-attur) u "l-kontinwita` tal-prova m'hijiex kwistjoni biss fl-awli kriminali imma hija wkoll fil-kawzi civili".

67. Jibda biex jinghad fuq dan l-ahhar punt illi fil-waqt li fl-awla kriminali l-prova tal-htija trid tkun lil hinn minn kull dubju dettat mir-raguni, fl-awli civili, l-prova hija fi grad inqas. Di fatti fic-civil, il-grad tal-prova fuq bilanc ta' probabilita` hija accettabbli...

69. Fin-nota ta' sottomissjonijiet tieghu, l-attur ma jsemmiex din ix-xhieda moghtija minn Ignazio Gatt fl-1 ta' Ottubru, 1970. Jipprova anzi jitfa' d-dubju dwar jekk il-kampjuni li intbaghtu minn Calleja lill-laboratorju esteru kienx mill-istess koncentrat li kien biegh Gatt lill-Calleja. L-esponenti ra l-perizja teknika tal-Professur Anthony Jaccarini prezentata minnu fis-17 ta' Novembru, 1978 u dik tal-Periti Teknici Addizzjonali pprezentata fil-11 ta' Gunju, 1985 u huwa tal-fehma, li anke jekk wiehed kellu jiskarta c-certifikati tal-laboratorji esteri, xorta l-konkluzjoni ta' l-esperti teknici kienet ser tkun l-istess l-ghaliex mill-analizzi rilaxxata mill-laboratorju Malti, irrizulta li kien hemm nuqqas ta' proteina.

70. Dan il-fatt, Ignazio Gatt qatt ma ikkontestah, anzi fix-xhieda moghtija minnu fl-1 ta' Ottubru, 1970, ighid "Konna ukoll hadna sample tal-merkanzija u hadnieha biex tigi ezaminata d-Dipartiment ta' l-Agrikoltura u ftehmna li noqghodu fuq ir-rizultat taghhom. **Skond dan ic-certifikat irrizulta li kien hemm xi differenza zghira fil-kontenut tal-proteina fl-istess gwiez**"(Ara xhieda ta' Ignazio Gatt datat 1 ta' Ottubru, 1970) (sottolinejar u enfazi ta' l-esponent) u l-istess Gatt izid ighid li "Billi ma baghtlix il-kont kif kellu jaghmel jiena insistejt ghall-hlas u billi ma tahomlix ghamiltlu l-kawza" (Ara xhieda ta' Ignazio Gatt

datat 1 ta' Ottubru, 1970). Hija l-fehma ta' l-esponenti li Gatt kien qieghed jistenna lil Calleja sabiex jibghatlu l-kont tal-hsarat li l-annimali ta' Calleja sofrew minhabba dan in-nuqqas u li ghalhekk, l-istess Gatt kien qieghed jaccetta li hsara grat minhabba dan in-nuqqas. Ghalhekk jezisti n-ness bejn il-prodott supplit minn Gatt lil Calleja u d-danni subiti minn Calleja minhabba dan il-prodott supplit.

71. Illi ghalhekk, meghlub dan il-punt imqanqal mill-atturi fin-nota ta' sottomissjonijiet taghhom, imiss li l-esponenti jghaddi biex jillikwida d-danni dovuti lil Zakkarija Calleja minhabba dan in-nuqqas ta' proteina. F'dan ir-rigward, il-kwistjoni fil-fehma ta' l-esponenti kienet wahda semplici ferm, specjalment wara r-rapport tekniku tal-Professur Jaccarini datat 17 ta' Novembru, 1978 li sussegwentement gie konfermat mill-Periti Teknici Addizzjonali fil-11 ta' Gunju, 1985. L-esperti teknici lkoll qablu li l-koncentrat mibjugh minn Gatt lil Calleja kien fih nuqqas ta' proteina fl-ammont ta' cirka 25%. Qablu ukoll li dan iffiser, li n-nuqqas ta' proteini f'dak l-ghalf, gab mieghu l-mewt ta' 10% mill-annimali iktar minn dawk li kienu xorta wahda imutu minhabba l-mard li kien qieghed jaffettwa l-farm ta' Calleja dak iz-zmien. Illi ghalhekk hija din il-figura li ghandha tittiehed bhala l-punt ta' partenza ghal-likwidazzjoni tad-danni. In oltre, din il-figura, l-esperti teknici waslu ghaliha wara li kkunsidraw li l-annimali ma mietux minhabba emacjazzjoni u cioe minhabba nuqqas ta' nutriment, izda mietu minhabba mard infettiv. Huwa minnu ukoll li l-esperti teknici pero` rabtu n-nuqqas ta' proteina, imsemmija f'dan il-paragrafu li kien fih il-koncentrat u li Gatt biegh lill-Calleja, mal-fatt li dan wasal ghal konsegwenza li l-annimali kienu qeghdin jinghataw dieta dghajfa u li setat facilment irrendiet lill-annimali aktar suxxettibbli ghal-mard u l-infezzjoni, milli kieku l-annimali kellu dieta korretta u bilancjata.

72. Issa Calleja xehed u esebixxa dokument immarkat bhala Dok. D1 intitolat *statement of losses* u li jaghti figura ta' £18,900. Dan l-ammont pero` jinkludi l-produzzjoni tal-bajd u l-imwiet tat-tigieg, il-qzieqez u l-hniezer. Illi ghandu jidher bil-wisq car, li anke minn dak riportat fil-paragrafu

precedenti, dan l-ammont ta’ £18,900 zgur li ma huwiex dovut fl-intier tieghu.

73. Jifdal pero jigi deciz x’tip ta’ koncentrat kien qieghed jinbiegh lil Calleja minn Gatt. Dan fis-sens illi Gatt ighid li huwa kien ibiegh lil Calleja koncentrat biss ghat-tigieg u ghall-flieles (ara xhieda ta’ Ignazio Gatt datata 4 ta’ Mejju, 1976 – Cit. nru. 994/71). Jichad li qatt biegh koncentrat lil Calleja ghall-majjali. Dwar x’tip ta’ koncentrat Gatt kien ibiegh lil Calleja, l-esponenti sejjer jislet is-segwenti xhieda...

74. Illi l-esponenti huwa tal-fehma, anke fuq bilanc ta’ probabilita`, li l-koncentrat li kien jixtri Zakkarija Calleja minghand Ignazio Gatt kien dak li jirrigwarda t-tigieg biss u mhux ghal-majjali kif ighid l-istess Zakkarija Calleja fix-xhieda tieghu. L-esponenti wasal ghal din il-konkluzjoni mix-xhieda li inghatat mill-partijiet u mix-xhieda mressqa u li giet riportata hawn fuq. Leli Zammit ighid li huwa kien sab lil Calleja u lil Gatt fil-kamra tat-tigieg ta’ Calleja jitkellmu fuq il-gwies. L-istess haga jghid Joseph Falzon. Imbaghad hemm ix-xhieda mhux kontradetta ta’ l-attur Carmel Gatt, iben Ignazio li jghid li huwa kien imur ma’ missieru fil-*farm* ta’ Calleja u hemm kienu jhottu l-koncentrat. Meta kienu jmorru f’dan il-*farm*, Carmel Gatt ighid li huwa kien jisma t-tigieg. L-unika persuna li tghid li kienet tixtri l-koncentrat ghat-tigieg u ghall-majjali huwa l-konvenut Zakkarija Calleja. Il-lavrant tieghu John Buttigieg ma jitfax dawl fuq dan il-fatt salv li huwa kien jaghmel it-tahlita ta’ l-annimali a bazi ta’ ricetta li kien tah Calleja. Din ix-xhieda, salv ghal dak li jghid il-konvenut jwasslu lill-esponenti biex jghid li x-xhieda moghtija mill-attur Ignazio Gatt ghandha aktar mis-sewwa milli dik moghtija minn Zakkarija Calleja.

75. Ghalhekk, ghar-rigward ta’ danni, l-esponenti sejjer jiskarta dawk id-danni li l-konvenut Calleja qieghed jitlob ghar-rigward tal-majjali.

76. Imiss issa li nghaddu ghal-likwidazzjoni tad-danni. Il-konvenut ressaq dokument immarkat bhala Dok. D1 (fol. 290 tal-process numru 994/71). Dan id-dokument jaghti s-

somma ta’ £18,990 bhala danni li l-konvenut Calleja sofra minhabba din il-vicenda. Kif diga nghad, l-esponenti ma huwiex ser jiehu in konsiderazzjoni d-danni relattivi ghall-majjali li jammontaw ghal £4,325. Mela jekk mis-somma ta’ £18,990 titnehha s-somma ta’ £4,325 jifdal l-ammont ta’ £14,665.

77. Kif diga nghad ukoll, il-Periti Gudizzjarji Teknici kienu qalu li n-nuqqas ta’ proteini fl-ghalf li Gatt biegh lil Calleja, gab mieghu l-mewt ta’ 10% mill-annimali iktar minn dawk li kienu xorta wahda imutu minhabba l-mard li kien qieghed jaffettwa l-*farm* ta’ Calleja dak iz-zmien. Mela allura d-danni sofferti minn Calleja jammontaw ghal ghaxra fil-mija (10%) ta’ £14,665 u cioe £1,466.50 liri Maltin, ekwivalenti ghal tlett elef erba mija u sittax-il euro u tlett centezmi ta’ euro (€3,416.03).

78. L-ammont ta’ £12,169.16 ekwivalenti ghal €28,346.52 imsemmi minn Gatt fic-citazzjoni numru 319/70 qatt ma gie kkontestat minn Calleja tul il-wiehed u erbghin sena li din il-kawza ilha pendenti u ghalhekk l-esponenti huwa tal-fehma li l-atturi f’din il-kawza rnexxielhom jippruvaw li Calleja verament ghandu jaghti dan l-ammont lilhom.

79. B’dan illi minn dan l-ammont ta’ €28,346.52 ghandu jitnaqqas l-ammont ta’ €3,416.03 li huwa l-ammont ta’ danni li qeghdin jigu likwidati favur il-konvenut Calleja fil-kawza numru 994/71. Ghalhekk, Zakkarija Calleja ghandu jhallas lill-atturi l-ammont ta’ erbgha u ghoxrin elf disa mija u tletin euro u disgha u erbghin centezmi ta’ euro (€24,930.49).

V. **KONKLUZZJONI**

80. Għaldaqstant l-esponenti jissottometti li in vista ta’ dak kollu hawn fuq premess, din l-Onorabbli Qorti għandha taqta’ u tiddeċiedi din il-kawża billi filwaqt illi tiċħad l-ewwel eccezzjoni ta’ nullita`, tichad l-eċċezzjonijiet l-ohra tal-konvenut, salv ghal dak li inghad hawn fuq, biex b’hekk tilqa’ t-talbiet attriċi limitatament kif hawn fuq premess u

konsegwentament tikkundanna lill-konvenut Zakkarija Calleja iħallas lill-atturi s-somma kumplessiva ta’ erbgha u ghoxrin elf disa mija u tletin euro u disgha u erbghin centezmi ta’ euro (€24,930.49);

L-imghaxijiet fuq l-ammont ta’ €24,930.49 ghandhom jibdew jiddekkoru mid-data tas-sentenza.

Bl-ispejjez ta’ din l-istanza tkun a karigu esklussiv tal-konvenut Zakkarija Calleja.”

In eskussjoni l-Perit Legali ghad-domanda jekk l-ammont tad-danni li hu stabbilixxa fil-kawza li Zakkarija Calleja ghamel kontra Ignazio Gatt imbaghad rega’ naqqsu wkoll mill-ammont tal-kawza ghall-krediti li Ignazio Gatt kien qed jitlob minghand Zakkarija Calleja, wiegeb li iva. Fuq domanda ohra jekk it-talba ghall-kundanna tal-hlas tal-kreditu maghmula fil-kawza Ignazio Gatt kontra Zakkarija Calleja l-imghaxijiet kellhom jiddekorru mid-data tal-konsenja u dan peress li kien debitu kummercjali, irrisponda li iva.

D. KUNSIDERAZZJONIJIET:

Il-Qorti tirrileva li din il-kawza giet intavolata fl-1970 izda giet quddiem din il-Qorti kif presjeduta biss lejn l-ahhar tas-sena 2002. Tirrileva wkoll li nhlew diversi seduti meta l-atturi gew biex ihallsu d-dritt dovut lill-konsulent legali taghhom meta dan ma baqax jippatrocinahom u damu snin biex jirrisolvu din il-kwistjoni. Tirrileva wkoll li ghal numru ta’ seduti l-Qorti giet iddisturbata fil-kors tax-xoghol taghha meta Carmel Gatt u Speranza Gatt iddeportaw ruhhom hazin fl-Awla.

Illi din il-Qorti taghmilha cara li wara li qrat ix-xhieda u ezaminat id-dokumenti esebiti, inkluz ir-relazzjonijiet peritali kief ukoll noti ta’ osservazzjonjijiet,u evalwat l-aspetti kollha tal-kawza thoss li ghandha taqbel perfettament mal-konkluzjonijiet peritali.

Infatti dak imsemmi minn Dr. Galea dwar l-eccezzjoni preliminari fuq l-institur taghmel kull sens in vista ta’ dak li

jghid l-artikolu 64 tal-Kap 13 kif ukoll is-sentenza kkwotata minnu fl-ismijiet **Joseph Portelli *noe* vs Carmelo Vella**.

Riferibbilment ghall-mertu tal-kaz, dan hareg car mir-rapporti peritali tal-Professur Jaccarini kien konfermat mit-tieni rapport. Jekk wiehed ihares sewwa lejn fol 395 tal-process jidher li l-kawza principali ta' l-imwiet ta' l-annimali kienet il-passa ghalkemm in-nuqqas ta' proteini fil-gwiez seta' kkontribwixxa, izda dan ma setax gustifikament jeccedi bhala medja aktar mill-10%. Dan il-kliem tal-Professur Jaccarini kien konfermat mit-tieni rapport li a fol 400 jghidu li minn imkien ma rrizulta li l-annimali mietu per kawza ta' emacjazzjoni, cioe` min-nuqqas ta' nutriment. Isostnu li l-mewt ta' l-annimali zgur li kienu effett tal-passa u li n-nuqqas tal-proteini fl-ghalf kien il-kawza unika tat-telf mill-mard (fol 401). Minn dak li johrog a fol 402 jinghad li m'hemmx relazzjoni matematika bejn il-percentwali tan-nuqqas ta' proteini u l-percentwali ta' l-imwiet zejda u li bil-fors valutazzjoni trid tkun ta' natura generika ossija wahda *arbitrio boni viri*. L-istess esperti ma jarawx li l-figura tikkozza ma' xi forma xjentifika u li kienu ta' l-opinjoni li fil-fatt il-figura kienet *of the right order* u ragjonevoli.

Il-Qorti qieset ukoll li Zakkarija Calleja qatt ma ddepozita taht l-awtorita` tal-Qorti l-*concentrate* li kien gie mibjugh lilu minn Ignazio Gatt u li tieghu ma hallsux. Kieku kien ghamel dan, kien jista' jezimi ruhu mir-responsabbilta` tal-hlas u l-Qorti kienet tkun f'pozizzjoni li jsiru l-ezamijiet u t-testijiet kollha necessarji, izda minflok zammu u ma hallasx lil Gatt.

Riferibbilment ghat-talba ghall-imghax il-Qorti tirreferi ghas-sentenza moghtija minnha kif presjeduta fis-17 ta' Marzu, 2010 fl-ismijiet **Maria Lourdes Brincat vs Giuseppe Brincat *et*** (Citazz. Nru.: 448/87FS) fejn inghad:

"Fuq dan l-aspett il-Qorti tirrileva li dwar imghax jinghad li l-principju generali hu li dan jiddekorri minn meta l-ammont dovut ikun gie likwidat. Il-principju hu li *in illiquidis non fit mora* ghax l-imghax ghandu jghaddi biss minn meta l-ammont huwa cert, likwidu u skadut u cioe` mhux minn xi somma da likwidarsi, fejn l-ammont mitlub

jirrizulta li mhux kollu dovut. Jekk l-ammont ma jkunx likwidu d-debitur ma jkunx jaf kemm ghandu jhallas u mnhabba f'hemm ma jkunx jista' jhallas u ghalhekk ma jkunx moruz fil-pagament. Dan il-principju huwa konsegwenza naturali tal-fatt li qabel dik il-likwidazzjoni u approvazzjoni d-debitur ma jistax jinghad li jkun kostitwit ***in mora***. Ara f' dan is-sens dawn is-sentenzi fejn il-gurisprudenza tista' tghid hija pacifika:

Salvatore Camilleri noe vs Candida Dimech *ed altri* (9 ta' April, 1877) fejn il-Prim'Awla tal-Qorti Civili ddecidiet illi:
".............*il debitore di una somma non liquida non deve interessi se non dal giorno della liquidazione*............."

Negoziante Vincenzo Strati vs Tito Boselli *noe* (18 ta' Ottubru, 1909) fejn il-Qorti Kummercjali rriteniet illi:
"*I crediti illiquidi, sebbene commerciali, non producono interessi che dal giorno della liquidazione*".

Mallia Tabone Utrinque – 8 ta' Dicembru, 1903

Filippo Farrugia Gay vs. Padre Antonio Buhagiar dei Minori Conventuali *noe* (12 ta' Mejju, 1916) fejn il-Qorti ta' l-Appell qatghet illi:
"*Ma non essensdo chiesta una somma liquida, gli interessi non possono decorrere che dalla data della liquidazione, la quale nel caso sotto esame segue mediante la presenti decisione*".

Vincente Grech et vs. Onor. Prof. AIC John Gatt *noe* (24 ta' Ottubru, 1941) fejn il-Qorti ta' l-Appell ghal darb'ohra qatghet illi:
" ....meta s-somma ma tkunx likwidata l-imghax jibda jiddekorri mill-gurnata tal-likwidazzjoni".

Maria Ellul Bonnici *et* vs Felice Mercieca *et noe* (26 ta' April, 1950) Qorti Civili Prim'Awla:
"L-imghaxijiet ma humiex dovuti mill-gurnata tat-talba meta d-debitu jkun incert u illikwidu, izda mill-jum tal-likwidazzjoni u ta' l-approvazzjoni taghha".

William Sare` vs Carmel sive Charles Sammut – Qorti ta' l-Appell 29 ta' Mejju, 1988.

Anthony Mercieca vs in-Nobbli Salvino Testaferrata Moroni Viani et (16 ta' Dicembru, 1991):
"Ammont likwidu jew ammont illikwidu huma espressjonijiet ekwivalenti ghal ammont determinat jew ammont indeterminat u dawn huma dejjem riferibbli ghall-pretensjonijit avvanzata fit-talba ta' l-attur. Huwa l-attur li jiffissa t-termini tal-pretensjoni tieghu u huwa jaghzel jekk jitlobx ammont minnu determinat jew jitlob ammont indeterminat li ghandu jigi determinat mill-Qorti".

Anthony Buhagiar pro et noe vs Edward Scerri – App Civili Superjuri tat-30 ta' Marzu, 2001.

Irid jinghad li kien hemm xi eccezzjonijiet ta' meta l-Qrati taghna hassew li l-imghax setgha jkun dovut qabel. Hekk insibu li fil-kawza deciza mill-Qorti ta' l-Appell fl-ismijiet **Francis Xavier Aquilina vs Andrew Mamo nomine** deciza fid-19 ta' Novembru 2001 inghad:
"Din il-Qorti allura mhix qeghda b'mod kategoriku tghid illi ma jistghux jezistu cirkostanzi fejn l-imghax ikunu wkoll dovuti fuq ammont li ma jkunx ghadu materjalment gie likwidat bl-applikazzjoni tal-principju *in illiquidis not fit mora*, specjalment fejn ir-responsabilita' ghad-danni tkun giet ammessa. Il-gurisprudenza illi l-attur "ma setghax jitlob interessi anterjuri ghall-prezentata tac-citazzjoni ghaliex hu ben stabbilit fil-gurisprudenza nostrali li f'kawza ta' likwidazzjoni jinghataw biss interessi mid-data tas-sentenza..........." hi s-suggett ta' zvilupp gurisprudenzjali li ghad irid jigi verifikat.
Omissis
B'dana kollu din il-Qorti f'kawza b'mertu bhal dak taht ezami ma kellhiex tonqos li tesplora l-possibilita' li dak il-principju jkun temperat fejn tkun ovvja <u>l-assunzjoni ta' responsabilita' ghall-hlas tad-danni u fejn allura n-nuqqas ta' likwidita' tkun tirreferi ghal ammont pretiz, u mhux ghall-accettazzjoni tar-responsabilita` ghall-hlas tieghu.</u> Fejn imbaghad l-ammont effettivament likwidat ikun jirrizulta li hu sostanzjalment l-istess bhal dak pretiz mill-kreditur, il-Qorti setghet tqis li kienu jokkorru cirkostanzi

fejn kellha tassigura li d-debitur ma jigix avvantaggjat semplicement mir-riluttanza tieghu li jhallas bl-iskuza li l-ammont ma kienx determinat gudizzjarjament, billi jiffranka l-hlas ta' l-imghax sakemm l-ammont jigi definittivament likwidat." [kliem sottolineat minn din l-Qorti]

Posizzjoni simili ittiehdet fil-kawza deciza mill-Prim'Awla fil-kawza fl-ismijiet **Citadel Insurance p.l.c. vs Johann Ciantar** deciza fl-20 ta' Gunju 2002 [Imh J R Micallef] fejn jinghad:
"Hija wkoll il-fehma taghha li meta talba ghall-hlas ta' danni hija maghrufa jew facilment determinabbli sa minn qabel jinbdew il-proceduri gudizzjarji li jkollhom jittiehdu biex jintalab dak il-hlas, l-imghax ghandu jiddekorri minn dak inhar li ssir l-ewwel intima b'att gudizzajrju (jekk dan ikun sar) u mhux minn dak inhar li eventwalment tinghata s-sentenza li tikkonferma dak l-ammont;" [kliem sottolineat minn din l-Qorti]

Fil-kawza deciza mill-Prim' Awla fis-16 ta' Ottubru, 2002 fl-ismijiet **Blye Engineering Company Limited vs Paolo Bonnici Limited** [Imh G Valenzia] b'referenza ghal *in illiquidis non fit mora* inghad:
"Din il-massima ma ghandiex applikazzjoni assoluta u jista' jkun hemm kazi fejn il-Qorti ma tapplikahiex, ghaliex diversament tkun qedgfha taghti vantagg lid-debitur. Kaz bhal dan huwa meta l-likwidazzjoni ma tkunx tista' ssir minhabba htija tad-debitur. Fuq din il-kwistjoni ikkummenta Giorgi (*Teoria Obbligaz* Vol III pag 202). U ara sentenza Vol LXXXI-I-359 **Schembri vs Dr. L. Buhagiar** 28/2/1997.

Ghalhekk il-principju generali hu li *in illiquidis non fit mora* ghax l-imghax ghandu jghaddi biss minn meta l-ammont huwa cert, likwidu u skadut ghalkemm tezisti l-possibilita' li dak il-principju jkun temperat fejn tkun ovvja l-assunzjoni ta' responsabilita' ghall-hlas tad-danni u fejn allura n-nuqqas ta' likwidita` tkun tirreferi ghal ammont pretiz, u mhux ghall-accettazzjoni tar-responsabilita` ghall-hlas tieghu."

Izda l-konsulent legali ta' l-atturi, in eskussjoni kien ghamel id-domanda lill-Perit Legali jekk l-imghaxijiet kellhomx jiddekorru mid-data tal-konsenja u dan peress li kien debitu kummercjali, irrisponda li iva.

Izda dwar imghaxijiet fil-kaz ta' obbligazzjonijiet ta' xorta kummercjali wiehed irid l-ewwelnett josserva dak li jghid l-artikolu 1141 tal-Kap 16. Dan jghid:
"1141 (1). Jekk l-obbligazzjoni tkun ta' xorta kummercjali jew jekk il-ligi tkun tidisponi li l-imghaxijiet ghandhom jibdew ighaddu *ipso jure*, l-imghaxijiet ghandhom ighaddu minn dak in-nhar li l-obbligazzjoni kellha tigi esegwita.

(2) F'kull kaz iehor, l-imghaxijiet ghandhom ighaddu minn dak in-nhar illi ssir sejha ghall-hlas b'att gudizzjarju, ghalkemm fil-ftehim ikun gie stabbilit zmien ghall-ezekuzzjoni tal-obblikazzjoni."

Ghalhekk jekk l-obbligazzjoni hi ta' natura Civili, meta jghaddi z-zmien tfisser li d-debitur ghandu jaghti, izda biex jibda jiddekorri mghax hemm bzonn ta' interpellazzjoni b'att gudizzjarju. Izda ma hemm bzonn ta' ebda interpellazzjoni fil-kaz ta' obbligazzjoni kummercjali. Il-fatt li jghaddi z-zmien hu bizzejjed biex id-debitur ikun moruz u ghalhekk l-imghax jiddekorri *ipso jure* mill-gurnata li fiha l-obbligazzjoni messha giet finalizzata (**A. Cilia vs Onor. Edgar Cuschieri**, Appell Superjuri Civili, 12 ta' Novembru, 1948 – XXXIII-1-356).

L-imghax fil-kaz ta' debitu kummercjali jiddekorri mid-data ta' meta jimmatura ghalkemm hemm uzanza ta' estensjoni (**Parienti vs Camilleri**, Appell Superjuri Civili, 17 ta' Jannar, 1912 – mhux pubblikata). Tali uzanza tista' titbiddel fil-kaz li l-partijiet ikunu ilhom jinnegozjaw ma' xulxin u hadd minnhom ma jkun talab imghax. Fil-kaz imsemmi gie kunsidrat li l-imghax kien dovut mid-data tat-tranzazzjoni. (Ara Appell Civili Superjuri, 26/3/1915 – XXII-I-368 **Caruana Scicluna vs Debono**). Infatti fl-operazzjonijiet kummercjali l-imghax huwa dovut bil-ligi, u meta ma hemmx dilazzjoni ghall-hlas l-imghax huwa dovut mill-gurnata tal-fattura (Elena **Torrano vs Lewis**

Theuma – 10 ta’ Dicembru, 1935 – Qorti tal-Kummerc – XXIX-III-192).

Izda fis-sentenza fl-ismijiet **Brigadier John Bell Mc Cance vs Antonio Sammut** deciza fl-14 ta’ Marzu, 1949 mill-Onor. Qorti ta’ l-Appell Superjuri Civili (XXXIII-I-439) insibu li l-Prim’Awla f’dak il-kaz kienet qalet:
“Illi hemm interessi moratorji li jitnisslu mill-gudikat u li jigu warajh, u hemm l-interessi konvenzjonali kif ukoll l-interessi moratorji skaduti u dovuti in forza tat-talba gudizzjarja. Dawk ta’ l-ewwel speci huma posterjuri ghall-istess sentenza, u l-ohrajn jiddekorru se maj mill-gurnata tat-talba gudizzjarja, peress li huma anterjuri. Dawk ta’ l-ewwel speci jikkonservaw il-karattru taghhom ta’ interessi, u huma distinti mill-kapital, mentri l-ohrajn isiru haga wahda mal-kapital; u ghamlet referenza ghal Mattirolo, **Trattatato di Diritto Guidiziario Civile Italiano**, Vol. V, pa. 9, paragrafi 8 u 9; u fil-gurisprudenza lokali dejjem saret differenza bejn l-interessi dovuti “*per diritto di azione*” derivanti mil-ligi (bhal lukri kummercjali u l-konvenzjonali) u dawk dovuti “*officio judicis*” (bhal dawk dovuti bhala accessorji tas-sorti principali u moratorji). Infatti gie deciz illi dawk l-interessi ghandhom ikunu mahfura meta l-attur ma jkunx ghamel talba ghalihom u ghalhekk ma jkunx hemm il-kundanna. Imma dik ir-regola m’hijiex applikabbli ghal meta l-lukri dovuti “*ex stipulatu*” jew “*ope legis*”, u ghamlet riferenza ghas-sentenza ta’ din il-Qorti tal-15 ta’ Dicembru 1873 *in re* “**Piscopo vs Busietta**”, Vol. VI, pag. 718, u tal-25 ta’ Gunju 1874 *in re* “**Vallone vs Nicosia**”, Vol VIII pag. 145...”

Illi fuq l-eccezzjoni tal-gudikat gie ritenut illi hemm gudikat in kwantu l-lukri gew kanonizzati, imma ma hemmx gudikat fuq id-data minn meta l-interessi jiddekorru; ghaliex dawk is-sentenzi qatt ma setghu jaghtu lukri minn gurnata meta l-kreditu ma kienx validament likwidat: illi huwa principju stabbilit illi l-interessi jghaddu mill-gurnata tal-likwidazzjoni; u ghamlet referenza ghal sentenza ta’ din il-Qorti tal-25 ta’ Gunju, 1874 *in re* “**Vallone vs Nicosia**”, tal-15 ta’ Dicembru, 1873 *in re* “**Piscopo vs Busietta**”, u tal-Prim’Awla Civili 1903 *in re* “**Mallia Tabone utrinque**” (Kollez. Vol. XIX p. 83).

Il-Qorti ta’ l-Appell stess qalet:
“Illi fuq din il-kwistjoni hija haga certa fil-gurisprudenza taghna illi meta jkun hemm bzonn ta’ likwidazzjoni, kif gara f’dak il-kaz, peress li l-Emergency Compensation Board ta l-bazi ta’ dik il-likwidazzjoni biss, l-imghax jghaddu mis-sentenza li tkun hekk likwidat il-kreditu, meta t-talba tkun tikkomprendi anke l-imghax, u dana skond il-gurisprudenza izjed recenti anki ta’ din il-qorti. L-imghax moratorji jibdew jghaddu mill-interpellazzjoni, ghaliex qabel ikun hemm il-prezunzjoni illi l-kreditur ma jkunx qieghed jinsisti ghalihom, ammenoche` ma jkunux interessati kummercjali jew “*ope legis*” jew “*ex stipulatu*”.

E: KONKLUZJONIJIET:

Ghal dawn il-motivi l-Qorti tichad l-eccezzjonijiet tal-konvenut u tikkundanna lill-istess konvenut ihallas lill-attur is-somma ta’ €24,930.49 bl-imghaxijiet jiddekorru mil-lum.

Spejjez kontra l-konvenut.

< Sentenza Finali >

--------------------------------TMIEM--------------------------------